

ӘОЖ 325.1

FTAMP 11.01.39

<https://doi.org/10.48371/ISMO.2026.63.1.003>

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ КӨШІ-ҚОН ҮДЕРІСТЕРІ МЕН ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫНЫҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ФАКТОРЛАР, АУҚЫМЫ, САЛДАРЫ

Қобландин Қ.И.¹, Сарбасов М.К.², *Сейлхан Б.³

^{1,2,*3} Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті,
Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Жұмыстың мақсаты 1991–2024 жылдар аралығында көші-қонның Қазақстанның демографиялық құрылымындағы өзгерістерге ықпалын анықтап, халықтың жас ерекшелігіне, этникалық құрамына және аумақтық орналасуына әсер ететін негізгі факторлар мен олардың ауқымын айқындау. Мақаланың міндеттері: Статистикалық деректер мен ғылыми әдебиеттерді талдау негізінде тәуелсіздік жылдарындағы Қазақстандағы ішкі және халықаралық көші-қонның негізгі үрдістерін сипаттау; Көші-қонның халықтың жас және этнодемографиялық құрылымының трансформациясына, сондай-ақ урбандалу үдерістеріне қосқан үлесін бағалау.

Зерттеуде Ұлттық статистика бюросының деректері (1999, 2009, 2021 жылдардағы халық санақтары, жылдық тіркелімдер), тұруға рұқсат беру мен репатриацияға (оралман/қандас) қатысты әкімшілік деректер, сондай-ақ БҰҰ-ның Экономикалық және әлеуметтік мәселелер жөніндегі департаментінің (UN DESA) халықаралық көші-қон бойынша деректері қолданылады. Әдістемелік тұрғыдан зерттеуде бірнеше тәсіл біріктіріледі: табиғи өсім мен көші-қон өсімінің үлесін ажыратуға арналған когортты-компоненттік декомпозиция; аймақаралық көші-қон ағындарының әсерін бағалау үшін shift-share әдісі; көші-қон саясатының өзгерістеріне (репатриация бағдарламалары, кіру ережелерін жеңілдету немесе қатаңдату) байланысты әсерді анықтау үшін event-study және DID тәсілдері; сондай-ақ урбандалу деңгейі мен жыныс-жас құрылымы бойынша айырмашылықтарды талдау үшін Оахаса–Blinder әдісі қолданылады. Эмпирикалық талдау үш негізгі бағытқа шоғырланған: (i) халықтың жас құрылымы және демографиялық жүктеме коэффициенттері; (ii) этнодемографиялық құрамдағы өзгерістер; (iii) адами капиталдың өңірлер арасында қайта бөлінуі. Зерттеу нәтижесінде көші-қонның урбанизациялануының қарқыны мен халықтың қартаю үдерісіне қосқан сандық үлесін анықтау, сондай-ақ көші-қонның кетуі мен келуіне ең сезімтал өңірлерді айқындау күтіледі. Практикалық нәтиже ретінде карталар мен дашбордтар жиынтығы әзірленіп, донор және реципиент

аймақтар үшін тұрғын үй, еңбек нарығы және білім беру салаларындағы шараларды мақсатты түрде жоспарлауға арналған ұсыныстар беріледі.

Тірек сөздер: Қазақстан, миграция, ішкі миграция, халықаралық миграция, демографиялық құрылым, урбанизация, этнодемография, халықтың қартаюуы

Қаржыландыру: Ғылыми мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі тарапынан 2025–2027 жылдарға арналған іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулерді гранттық қаржыландыру бағдарламасы аясында қаржыландырылатын № AR26198891 «Моңғолия мен Өзбекстаннан келген қандастардың Қазақстандағы әлеуметтік-мәдени дамуына салыстырмалы талдау жасау» ғылыми-зерттеу жобасы шеңберінде дайындалды.

Кіріспе

Қазақстан тәуелсіздік алған сәттен бастап терең әлеуметтік-экономикалық және демографиялық өзгерістерді бастан өткеріп келеді. Бұл трансформациялардың маңызды құрамдас бөлігі көші-қон үдерістері болып табылады, олар халық санының динамикасына ғана емес, сонымен қатар оның жас құрылымына, этникалық құрамына және аумақтық орналасуына тікелей әсер етті. Кеңестік жүйе ыдырағаннан кейінгі алғашқы онжылдықтарда Қазақстан үшін көші-қон демографиялық тұрақсыздықтың негізгі факторларының бірі ретінде көрінді, ал кейінгі кезеңдерде ол демографиялық өсімді қолдаушы және урбандалу үдерістерін жеделдетуші тетікке айналды.

1990-жылдардың басында елде еуропалық этностардың жаппай көші-қондық кетуі байқалып, бұл халық санының қысқаруына және жас құрылымының тез қартаюуына алып келді. Ал 2000-жылдардың ортасынан бастап әлеуметтік-экономикалық жағдайдың салыстырмалы тұрақтануы, еңбек нарығының кеңеюі және этникалық қазақтарды репатриациялау бағдарламалары көші-қон балансының оң бағытта өзгеруіне ықпал етті. Нәтижесінде көші-қон Қазақстандағы демографиялық дамудың пассивті салдары емес, оны белсенді түрде қалыптастыратын фактор ретінде көріне бастады.

Сонымен қатар көші-қон үдерістері өңірлік деңгейде біркелкі емес сипатқа ие. Ішкі көші-қон халықтың ірі қалалар мен экономикалық тұрғыдан тартымды өңірлерге шоғырлануын күшейтіп, урбандалу қарқынын арттырды. Бұл бір жағынан еңбек ресурстарының тиімді қайта бөлінуіне жағдай жасаса, екінші жағынан өңірлер арасындағы әлеуметтік-экономикалық теңсіздікті тереңдете түсті. Әсіресе солтүстік және ауылдық аумақтардан жастардың кетуі демографиялық қартаюды жеделдетіп, ұзақ мерзімді даму тәуекелдерін күшейтуде.

Осыған қарамастан, Қазақстандағы көші-қонның демографиялық құрылымға ықпалын сандық тұрғыдан кешенді бағалайтын зерттеулер әлі де жеткіліксіз. Көптеген жұмыстар көші-қонды сипаттамалық деңгейде талдаумен шектеліп, оның жас құрылымы, этнодемографиялық баланс және урбандалу үдерістеріне қосқан нақты үлесін ажыратуға мүмкіндік бермейді. Осы мақала аталған олқылықты толтыруды мақсат етіп, 1991–2024 жылдар аралығындағы көші-қонның Қазақстанның демографиялық құрылымын трансформациялаудағы рөлін кешенді әрі әдіснамалық тұрғыдан негізделген талдау арқылы қарастырады.

Материалдар мен әдістер сипаттамасы

Зерттеуді жүргізу барысында ресми статистикалық және әкімшілік дереккөздер, сондай-ақ халықаралық ұйымдардың мәліметтері пайдаланылды. Негізгі ақпараттық база ретінде Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының материалдары қолданылды: 1999, 2009 және 2021 жылдардағы халық санағының қорытындылары, өңірлер, жыныс және жас топтары бойынша халық саны мен көші-қон жөніндегі жылдық тіркелімдер.

Қосымша дереккөз ретінде Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің этникалық қазақтарды (оралман/қандас) репатриациялау және тұруға рұқсат беру жөніндегі әкімшілік деректері тартылды. Халықаралық көші-қон ағындарын талдау үшін Біріккен Ұлттар Ұйымының (UN DESA, *World Population Prospects*) және Дүниежүзілік банктің көші-қон мен демография бойынша деректер қатарлары пайдаланылды.

Әдіснамалық база табиғи өсім мен көші-қон өсімін декомпозициялауға арналған когорттық-компоненттік әдісті қамтыды, бұл көші-қонның халық саны мен жас құрылымының динамикасына қосқан үлесін айқындауға мүмкіндік берді. Өңірлер арасындағы халықтың қайта бөлінуін бағалау үшін жалпы өсімді құрылымдық және өңірлік компоненттерге бөлуге мүмкіндік беретін shift-share талдауы қолданылды. Мемлекеттік көші-қон бағдарламалары мен саяси өзгерістердің әсері difference-in-differences және event-study тәсілдері арқылы бағаланып, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға жол ашты. Өңірлер мен этникалық топтар арасындағы демографиялық көрсеткіштердегі айырмашылықтарды ажырату үшін Оахаса–Blinder әдісі пайдаланылды.

Деректерді статистикалық өңдеу үшін стандартты талдау пакеттері (Stata, R) пайдаланылды, ал көші-қон ағындары мен өңірлік теңгерімсіздіктерді картографиялық визуализациялау үшін геоақпараттық жүйелердің құралдары (ArcGIS, QGIS) қолданылды. Әдістердің кешенді жиынтығын қолдану алынған нәтижелердің салыстырмалылығын қамтамасыз етсе, ресми және халықаралық дереккөздерді пайдалану талдаудың репрезентативтілігі мен сенімділігін кепілдендірді.

Әдеби шолу

Қайта құрудан кейінгі және посткеңестік кезеңдерде Қазақстан елеулі демографиялық трансформацияларды бастан өткерді, олардың негізінде көші-қон үдерістері, атап айтқанда сыртқы көші-қон, соның ішінде этникалық қазақтардың репатриациясы, сондай-ақ аймақтар арасындағы ішкі көші-қон қозғалыстары жатыр. Ғылыми әдебиетте көші-қон тек сандық ағын ретінде ғана емес, халықтың жас құрылымына, этникалық құрамына, урбандалу үдерістеріне және адами капиталдың аумақтық бөлінісіне ықпал ететін негізгі факторлардың бірі ретінде қарастырылады. Қазақстан тәуелсіздік алған сәттен бастап көші-қон этнодемографиялық өзгерістердің негізгі қозғаушы күштерінің біріне айналған[1]. Авторлардың пікірінше, еуропалық этностардың елден кетуі және шетелден қазақтардың қоныс аударуы ел халқының ұлттық құрамының елеулі түрде өзгеруіне алып келді. Осы тұрғыдан алғанда, көші-қон тек демографиялық қысымды жеңілдетіп қана қоймай, сонымен қатар жаңа этнодемографиялық конфигурацияны қалыптастырды. Бірқатар зерттеушілердің еңбектерінде[2]. Қазақстан Республикасындағы көші-қон ағындарының заңдылықтары, өзекті мәселелері және саясаттың негізгі бағыттары талданады. Авторлар көші-қон үдерістерінің қоғамға, экономикаға және мемлекеттік басқару жүйесіне елеулі ықпал ететінін атап көрсетеді. Сонымен қатар авторлар құрылымдық кедергілер мен статистикалық тіркелімдердегі кемшіліктерге назар аударады.

Ішкі көші-қон халықты ел аумағында қайта бөлудің маңызды тетігі ретінде көптеген зерттеулерде кеңінен қарастырылады. Зерттеуде [3] 2021 жылғы халық санағының деректері талданып, халықтың шамамен 28,2 %-ы өз туған өңірінен өзге аумақта қоныстанғаны көрсетіледі. Сонымен қатар Астана, Алматы және Шымкент сияқты ірі қалалар ішкі көші-қонның негізгі тартылу орталықтары болып табылатыны анықталған: мысалы, Астана қаласы тұрғындарының шамамен 38 %-ы басқа өңірлерден келгендер. Бұл үрдіс ғылыми әдебиетте де орныққан тұжырым ретінде көрініс табады: зерттеулерге сәйкес, тек Алматы мен Астана қалалары жыл сайын 20–30 мың ішкі мигрантты тұрақты түрде қабылдайды, ал елдің басқа өңірлерінде, керісінше, халықтың кету үрдісі басым болып отыр[4]. Бірқатар авторлар [5] ішкі көші-қон үдерістерін еңбек ресурстарын қайта бөлу және өңірлік теңсіздіктің күшеюі тұрғысынан талдайды. Зерттеуде миграциялық ағындардың даму орталықтарында адами капиталдың шоғырлануын арттырып, ал донор-аймақтардың инфрақұрылымына және әлеуметтік-экономикалық әлеуетіне қосымша қысым түсіретінін атап көрсетіледі.

Миграцияның экономикалық интерпретациясы бірқатар зерттеулерде қарастырылып, ол бір жағынан даму факторы, ал екінші жағынан еңбек нарығындағы шиеленістердің көзі ретінде түсіндіріледі.

Авторлар жұмыста [6] ішкі көші-қон мен өңірлік жалпы өнім (GRP) арасындағы өзара байланысты анықтайды. Зерттеу нәтижелері бойынша мигранттар көптеп ағылатын өңірлер экономикалық өсімнің қосымша қозғаушы күшіне ие болса, ал донор-аймақтарда экономикалық өсімнің бәсеңдеуі (EJEBS) байқалады. 2000–2022 жылдар аралығындағы көші-қонның елдің экономикалық белсенділігіне әсерін зерттеген еңбекте [7] көші-қон, экономикалық белсенділік және еңбек нарығы арасындағы өзара байланыстар талданады. Авторлар көші-қонның бірқатар өңірлерде жұмыспен қамтылу деңгейіне және нақты жалақыға елеулі теріс әсер ететінін анықтайды, алайда бұл әсер уақыт кезеңдері мен өңірлерге қарай біркелкі емес екені көрсетіледі. Алайда келесі бір шолуда [8] сыртқы еңбек көші-қоны еңбек нарығындағы кадр тапшылығын толықтырудың бір құралы ретінде қарастырылатыны атап көрсетіледі. Сонымен қатар авторлар мұндай көші-қон үдерістері мигранттардың әлеуметтік қорғалуына қатысты тәуекелдермен қатар жүретінін көрсетеді.

Этнографиялық және социологиялық зерттеулерде мигранттардың бейімделу үдерістеріне, трансұлттық тәжірибелерге және отбасылық байланыстардың рөліне ерекше назар аударылады. Зерттеулерде [9] Моңғолия мен Қытайдан Қазақстанға қоныс аударған этникалық қазақтар зерттеліп, отбасылық байланыстардың олардың қоғамға кірігуіне, әлеуметтік қолдау деңгейіне және трансұлттық тәжірибелердің тұрақтылығына елеулі ықпал ететіні анықталады. Сонымен қатар білім алу мақсатында шетелге кететін қазақстандық жастардың миграциясы талданып, халықаралық білім беру көші-қоны білім сапасына деген үмітпен, мансаптық мүмкіндіктермен және студенттік ағымдардың жаһандануымен тығыз байланысты екені көрсетіледі [10]. Бұл үрдіс, өз кезегінде, елдегі адами капиталды ұстап қалу әлеуетінің төмендеуіне ықпал етеді. Бұдан бөлек, «Serpín-2050» бағдарламасына арналған зерттеуде аталған білім беру бастамасының ішкі көші-қонға әсері бағаланып, бағдарламаның миграциялық ағындарға елеулі ықпал етпегені анықталған (ERIC, Education as an Economic Instrument).

Аймақтық ерекшеліктерге арналған зерттеулерде шекаралас аумақтар мен солтүстік өңірлердегі көші-қон үдерістерінің өзіндік сипаттары қарастырылады. Авдашкин А. А.-ның мақаласында [11] Қазақстанның солтүстік облыстарынан көршілес Ресей өңірлеріне қоныс аударған орыс тілді халықтың миграциясы талданып, бұл үрдіске мәдени және тілдік жақындық, сондай-ақ институционалдық байланыстардың ықпал еткені негізделеді. Ауылдық депопуляция мәселесіне арналған зерттеулерде, соның ішінде Амирова Г. К.-ның еңбегінде [12], туу деңгейінің төмендеуі, ауылдық аумақтардың экономикалық әлсіздігі, инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы және қалаға бағытталған көші-қон ағындары сияқты факторлар анықталады. Бұл үрдістер әсіресе аграрлық перспективалары қолайсыз өңірлерде

айқын байқалады. Бокаев Б. пен Ахметова Г. сынды авторлар [13] «Еңбек» сияқты ішкі көші-қон саясаты бағдарламалары талдап, оларды іске асыру барысында халықтың хабардарлығының төмендігі, жергілікті деңгейдегі үйлестірудің әлсіздігі және қаржылық ынталандырудың жеткіліксіздігі сияқты мәселелерді анықтаған. Авторлар отандық ғылыми әдебиетте мұндай кешенді бағалаулардың аз екенін атап өтіп, өз еңбектерінің осы олқылықтың орнын толтыратынын көрсетеді. Сондай-ақ басқа зерттеулерде Алматы, Астана және Шымкент сияқты республикалық маңызы бар қалалардың инфрақұрылымдық артықшылықтары мен жұмыспен қамту мүмкіндіктерінің арқасында мигранттарды тұрақты түрде өзіне тартатыны, ал донор-аймақтардың созылмалы көші-қондық кету үдерісіне ұшырап отырғаны көрсетіледі [14].

Көші-қонды болжамдық талдау тұрғысынан алғанда, бірқатар жұмыстарда уақыттық қатарлар модельдері (ARIMA) қолданылып, Қазақстандағы халықаралық көші-қон 2060 жылға дейін болжанған [15]. Бұл қазіргі зерттеулердің әдістемелік тұрғыдан жетілгендігін және демографиялық жоспарлау үшін көші-қон динамикасын алдын ала болжаудың маңыздылығын көрсетеді. Аталған тәсіл көші-қон ағындарын халық санының макроболжамдарына кіріктіруге және болашақтағы демографиялық жүктемелерді бағалау үшін пайдалануға болатынын дәлелдейді.

Осылайша, ғылыми әдебиетте бірнеше негізгі бағыт айқындалады: (1) Қазақстандағы ішкі және халықаралық көші-қонның жан-жақты сипаттамасы, (2) көші-қонның өңірлер үшін экономикалық және әлеуметтік салдары, (3) мигранттардың бейімделуінің этнографиялық және социомәдени аспектілері, (4) көші-қон саясатын бағалау және сын тұрғысынан талдау, сондай-ақ (5) әдіснамалық инновациялар (болжамдау, квазипанельдік әдістер). Алайда әдеби шолуда бірқатар елеулі олқылықтар анықталады.

Біріншіден, зерттеулердің басым бөлігі сипаттамалық сипатта қалып отыр және көші-қонның демографиялық әрі әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерге себеп-салдарлық әсерін анықтау үшін квазиэксперименттік әдістерді (DID, event-study) қолданатын еңбектер салыстырмалы түрде аз.

Екіншіден, көші-қонның салдары, атап айтқанда оның халықтың қартаюына, демографиялық жүктемеге және урбандалу үдерістеріне қосатын үлесі когорттық-компоненттік талдау немесе сандық декомпозиция әдістері (мысалы, Оахаса–Blinder) аясында сирек түрде сандық тұрғыдан ажыратылып зерттеледі.

Үшіншіден, өңірлер арасындағы көші-қонның spillover-әсерлері және олардың ішкі теңсіздіктерге қосатын үлесі жеткілікті деңгейде зерттелмеген, әсіресе адами капитал мен білім беру қатынастары тұрғысынан.

Төртіншіден, репатрианттар мен ішкі мигранттардың бейімделу мәселелері гендерлік ерекшеліктер, білім деңгейі және мобильділік тұрғысынан,

әсіресе өңірлік кесіндіде, назардан тыс қалып отыр.

Бесіншіден, деректер базасы жиі шектеулерге ұшырайды: өңірлік тіркелімдер толық емес, халық санағының микродеректері әрдайым қолжетімді бола бермейді, ал репатриацияға қатысты әкімшілік деректер жеткілікті деңгейде үйлестірілмеген және стандартталмаған.

Болашақ зерттеудің негізгі үлесі микро- және макродеңгейлерді интеграциялауда болуы мүмкін: өңірлердің панельдік деректеріне квазиэксперименттік әдістерді қолдану, демографиялық өзгерістерді көші-қондық және табиғи компоненттерге бөліп талдау, көші-қон ағындарын картографиялау және кеңістіктік әсерлерді визуализациялау, сондай-ақ саяси интервенцияларды жүйелі түрде бағалау.

Сонымен қатар пәнаралық тәсілді күшейтудің маңызы зор: мигранттарды талдау үшін этнографиялық әдістерді енгізу, геоақпараттық талдау мен жасанды интеллект құралдарын пайдалану, сондай-ақ климаттық көші-қон және цифрлық мобильділік сияқты жаңа факторларды ескеру қажет.

Жалпыалғанда, қазіргі ғылыми әдебиет берік теориялық және эмпирикалық негіз қалыптастырғанымен, Қазақстандағы көші-қонның демографиялық құрылымның трансформациясына тигізетін ықпалының бүкіл күрделілігін ашу үшін әдістемені тереңдету мен сапалық қамтуды кеңейтуді талап етеді.

Нәтижелер

Статистикалық деректерді, әкімшілік көздерді талдау және сипатталған әдістемелерді қолдану нәтижесінде келесі негізгі нәтижелер алынды. Көші-қон ағындарының уақыттық қатарларын талдау негізінде ішкі және халықаралық көші-қонның басты үрдістері анықталды. 1991–2000 жылдар аралығында Қазақстаннан, негізінен еуропалық этностардың, көші-қондық кетуі байқалды; ал 2000-жылдардың ортасынан бастап таза көші-қон сальдосы оң мәнге ие бола бастады.

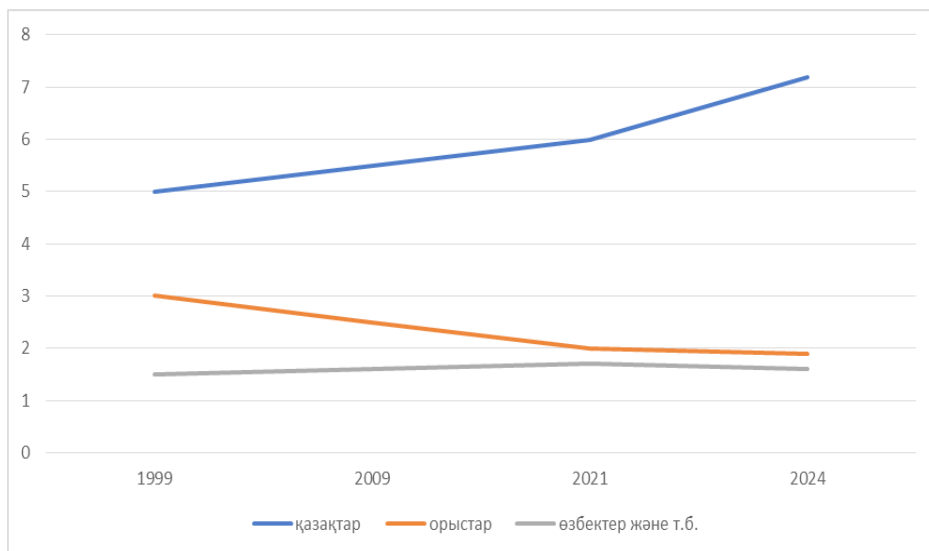
2010–2024 жылдары таза көші-қон сальдосының орташа жылдық көрсеткіші шамамен 15–20 мың адамды құрады. Ішкі көші-қон ірі қалалар - Алматы, Астана және Шымкент бағытында тұрақты үрдіс көрсетті: бұл қалалар ауылдық аумақтар мен әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан әлсіз өңірлерден келетін миграциялық ағындар есебінен жүйелі түрде халық санын арттырып отыр. Бұл ретте 25–34 жас аралығындағы топтар мигранттардың ең мобильді бөлігін құрап, барлық көші-қон қозғалыстарының шамамен 30–35 %-ын құрайды.

Когорттық-компоненттік әдіс арқылы халық санының жалпы өсімін декомпозициялау нәтижесінде 1991–2024 жылдар аралығында көші-қонның (ішкі және сыртқы) жалпы өсім қарқынына қосқан үлесі орта есеппен 20–30 % екені анықталды. Белсенді репатриация кезеңдерінде (мысалы, 2004–2008 жылдары) бұл көрсеткіш 35–40 %-ға дейін жеткен. Жас құрылымы деңгейінде көші-қон қабылдаушы өңірлерде халықтың орташа жасын көші-қон болмаған

сценариймен салыстырғанда 0,5–1,2 жылға төмендетіп, демографиялық жүктеме коэффициенттерін (балалар мен қарттар санының еңбекке қабілетті халыққа қатынасы) орта есеппен 2–4 пайыздық тармаққа азайтатыны анықталды.

Этнодемографиялық динамикада көші-қон қазақ этносының үлесінің артуына тұрақтандырушы әрі сызықты түрде күшейтуші әсер етеді. 1999–2021 жылдар аралығында халық санағы деректері бойынша қазақтардың үлесі шамамен 53 %-дан – 70 %-ға дейін өсті, оның 15–20 %-ын көші-қондық компонентке (ішкі көші-қон және репатриация) жатқызуға болады. Сонымен қатар орыстар мен басқа да еуропалық этностардың үлесі қысқарды: еуропалық этностардың көші-қондық кетуі олардың салыстырмалы азаюының шамамен 40–50 %-ын қамтамасыз етсе, қалған пайыздық тармақтар табиғи демографиялық өзгерістермен (өлім-жітім мен туу деңгейі) түсіндіріледі.

Одан әрі, Қазақстандағы этнодемографиялық құрылымның динамикасы көрсеткендей, 2021–2024 жылдар аралығында қазақ этносының үлесі сәл де болса ұлғайған (шамамен 70.4 %-дан 71.3 %-ға дейін). Бұл өсім ішкі көші-қон мен репатриацияның әсеріне және табиғи демографиялық үрдістерге байланысты. Төменде 1-суретте көрсетілгендей, 1999–2024 жылдар аралығында Қазақстандағы этнодемографиялық құрылым біртіндеп трансформацияланып, қазақ этносының үлесі тұрақты түрде артқан, ал орыстардың үлесі төмендеген, өзбектердің үлесі салыстырмалы тұрақтылық сақтаған[16]. Мұндай динамика Қазақстан халқының этникалық құрамының біртіндеп өзгеріп жатқанын көрсетеді.

1 сурет. Қазақстандағы этнодемографиялық құрылымның динамикасы (1999–2025 жж.)

Ескерту: Автор [16] дереккөз негізінде жасаған.

Урбандалу тұрғысынан алғанда көші-қон қалалық халық санының өсуіндегі негізгі факторға айналды: көші-қондық приток болмаған жағдайда 2021 жылға қарай урбандалу қарқыны 3–5 пайыздық тармаққа төмен болар еді. Ірі қалалық орталықтарда мигранттар жергілікті халықпен салыстырғанда орта есеппен 4–5 жасқа жас, бұл қалалардың орташа жасын төмендетіп, еңбекке қабілетті тұрғындардың үлесін арттырады. Өңірлер арасындағы ішкі көші-қон ағындарын shift-share әдісі арқылы бағалау демографиялық тұрғыдан белсенді өңірлердегі (реципиенттердегі) халық өсімінің шамамен 60 %-ын көші-қонның құрылымдық және өңірлік әсерлерімен түсіндіруге болатынын көрсетті. DID және event-study тәсілдерімен бағаланған негізгі көші-қон бағдарламалары мен саясаттағы өзгерістердің әсері мынадай нәтижелерді көрсетті: 2006–2008 жылдары репатриацияға (оралман/ қандас) қатысты жеңілдікті шарттарды енгізу нысаналы өңірлердегі көші-қон притоктарын бақылау (бағдарламасыз) өңірлермен салыстырғанда 8–12 %-ға арттырды. Ал 2012–2014 жылдары визалық және көші-қон ережелерінің қатаңдатылуы притоктардың 5–7 %-ға төмендеуіне әкелді. Әсердің гетерогенділігі байқалды: бағдарлама инфрақұрылымы мен кадрлық әлеуеті дамыған өңірлерде анағұрлым айқын нәтиже көрсетті.

Оахаса–Blinder әдісі арқылы өңірлік айырмашылықтарды талдау жасау нәтижесінде халық санының өсу қарқыны мен жас тұрғындар үлесінің динамикасындағы өңіраралық айырмашылықтардың шамамен 25–30 %-ы көші-қондық компонентпен түсіндірілетіні анықталды, ал қалған бөлігі негізгі демографиялық факторлар мен өңірлік ерекшеліктердегі (экономикалық жағдай, инфрақұрылым, өмір сүру деңгейі) айырмашылықтарға байланысты. Геокеңістіктік талдау және визуализация нәтижесінде айқын «көші-қон коридорлары» анықталды: ауылдық аумақтардан жақын маңдағы орташа қалаларға, одан әрі мегаполистерге бағытталған көші-қон ағындары; жоғары көші-қондық кету деңгейі бар донор-өңірлер (мысалы, солтүстік және шалғай ауылдық аудандар) және инфрақұрылымдық тартымдылығы мен еңбек нарығының мүмкіндіктері жоғары, негізінен оңтүстік және орталық облыстарда орналасқан реципиент-өңірлер.

Бұл нәтижелер қойылған міндеттерге тікелей жауап береді: бірінші міндет көші-қон үрдістерін сипаттау көші-қон бағыттарын, жас топтарының мобильділігін және таза көші-қон сальдосындағы өзгерістерді анықтау арқылы жүзеге асырылды; екінші міндет көші-қонның жас және этнодемографиялық құрылымның трансформациясына, сондай-ақ урбандалу үдерістеріне қосқан үлесін бағалау - демографиялық декомпозиция, регрессиялық модельдер және квазиэксперименттік тәсілдер арқылы іске асырылып, көші-қонның сандық әсерлерін айқындауға мүмкіндік берді.

Талқылау

Зерттеу нәтижелері Қазақстанның тәуелсіздік кезеңіндегі көші-қон үдерістерінің сипаты мен салдарына қатысты бірқатар негізгі қорытындыларды тұжырымдауға мүмкіндік береді. Олар көші-қонның демографиялық трансформацияның ажырамас факторына айналғанын және халықтың жас пирамидасына, этнодемографиялық құрамына әрі урбандалу қарқынына елеулі ықпал ететінін растайды.

Біріншіден, статистикалық деректер мен халық санағының нәтижелерін талдау Қазақстанның көші-қон дамуының екі түбегейлі әртүрлі кезеңнен өткенін көрсетті. 1990-жылдардың бастапқы кезеңінде негізінен орыстар, немістер және украиндар сияқты еуропалық этностардың елден кетуімен байланысты көші-қондық отток басым болды. Бұл үдерістер аталған этникалық топтардың үлесін едәуір қысқартып, олардың демографиялық қартаюын күшейтті, өйткені көші-қонға негізінен жас әрі еңбекке қабілетті халық тартылды.

Екінші кезеңде, 2000-жылдардың ортасынан бастап, оң көші-қон сальдосы тіркеліп, бұл жағдай әлеуметтік-экономикалық ахуалдың тұрақтануымен қатар этникалық қазақтарға арналған репатриациялық бағдарламалардың жандануымен түсіндіріледі. Көші-қондық кетуден тұрақты притоктарға көшу қазіргі демографиялық құрылымның қалыптасуында шешуші рөл атқарды.

Екіншіден, көші-қон халықтың жас пирамидасына өлшенетін әсер етті. Когорттық-компоненттік талдау 25–34 жас аралығындағы жас топтардың притоғы қабылдаушы өңірлерде халықтың орташа жасын 0,5–1,2 жылға төмендетіп, демографиялық жүктеме коэффициенттерін 2–4 пайыздық тармаққа азайтқанын көрсетті. Бұл тұжырымдар *Demographic Development of Kazakhstan* (2023) еңбегіндегі байқаулармен сәйкес келеді, онда көші-қондық приток болмаған жағдайда халықтың қартаю үдерістері әлдеқайда айқын көрінер еді деп көрсетілген. Осылайша, көші-қон демографиялық қартаюды белгілі бір дәрежеде жұмсартқанымен, оны толықтай жоя алмайды.

Үшіншіден, этнодемографиялық өзгерістер де едәуір дәрежеде көші-қонмен айқындалады. 1999 жылы халықтың жалпы санындағы қазақ этносының үлесі 53 % болса, 2021 жылғы халық санағының деректері бойынша бұл көрсеткіш 70 %-дан астамға жетті. *Post-Soviet Ethnodemographic Dynamics* (2024) бағалауларына сәйкес, осы өсімнің кемінде 15–20 %-ы көші-қондық компонент есебінен қамтамасыз етілген – бұл этникалық қазақтардың репатриациясы, сондай-ақ ауыл тұрғындарының қалаларға ішкі көші-қоны арқылы жүзеге асқан. Сонымен қатар еуропалық этностардың көші-қондық кетуі олардың этникалық құрылымдағы үлесінің қысқаруының 40–50 %-ын түсіндіреді. Осылайша,

көші-қон этнодемографиялық тепе-теңдіктің негізгі модификаторы ретінде көрінді.

Төртіншіден, көші-қонның урбандалу үдерістеріне әсері жүйелі сипатқа ие. Қазақстанның ірі қалаларында (Алматы, Астана, Шымкент) соңғы екі онжылдықта халық санының өсімінің 60 %-ға дейінгі бөлігі көші-қон ағындарымен түсіндіріледі. Қалаларға келетін мигранттардың жас құрамының жас болуы ауылдық аумақтармен салыстырғанда қалалардың орташа жасын 4–5 жылға төмендетуге ықпал етіп, экономикалық белсенділік пен еңбек нарығына оң әсерін тигізеді. Сонымен қатар зерттеулерде Қазақстанның солтүстік өңірлерінде негізінен жас халықтың кетуі байқалатыны көрсетіліп, бұл олардың демографиялық қартаюын күшейтіп, өңірлік теңсіздікті арттыратыны атап өтіледі.

Бесіншіден, DID және event-study әдістерін қолдану мемлекеттік бағдарламалардың елеулі ықпалын анықтады. 2000-жылдардың ортасындағы репатриациялық саясат реципиент-өңірлердегі көші-қон притоктарын бақылау өңірлерімен салыстырғанда 8–12 %-ға арттырды. Ал «Serpin-2050» сияқты білім беру бастамалары халықтың қайта бөлінуіне айтарлықтай әсер етпегені байқалды. Бұл нәтижелер мемлекеттік саясаттың көші-қонды басқарудың тиімді құралы бола алатынын, алайда оның нәтижелілігі көрсетілетін қолдаудың ауқымына және іске асыру сапасына тәуелді екенін растайды.

Алтыншыдан, демографиялық көрсеткіштердегі өңірлік айырмашылықтар көп жағдайда көші-қон ағындарымен түсіндіріледі. Оахаса–Blinder әдісі арқылы жүргізілген декомпозиция өңірлер арасындағы халық санының өсу қарқыны мен еңбекке қабілетті тұрғындар үлесіндегі айырмашылықтардың 25–30 %-ы көші-қондық компонентпен айқындалатынын көрсетті, ал қалған айырмашылықтар туу деңгейі, өлім-жітім және әлеуметтік-экономикалық сипаттамалармен шартталады. Бұл қорытындылар жасалған зерттеулер [17] тұжырымдармен сәйкес келеді, онда көші-қон өңірлік теңгерімсіздіктің негізгі факторы ретінде көрсетіледі.

Қорытынды

Осылайша, көші-қон Қазақстанның демографиялық динамикасында қосарлы функция атқарады. Бір жағынан, ол жас жастағы топтарды тарту арқылы халықтың қартаю салдарын жұмсартып, қалалық халық санының өсуіне ықпал етеді. Екінші жағынан, өңірлер арасындағы теңгерімсіздікті күшейтіп, мегаполистердің инфрақұрылымына қысым түсіреді және ауылдық әрі солтүстік аумақтардың құлдырауын жеделдетеді. Бұл нәтижелер көші-қонның оң және теріс әсерлерін қатар ескеретін нысаналы өңірлік саясатты қалыптастырудың қажеттігін көрсетеді.

Зерттеудің қорытынды тұжырымдары 1991 жылдан кейінгі кезеңде көші-қон Қазақстанның демографиялық құрылымының трансформациясындағы негізгі факторлардың бірі екенін растайды. Ол табиғи демографиялық үдерістерді толықтыра отырып, халықтың жас теңгерімін, этникалық құрамын және қоныстану құрылымын өзгертеді. Эмпирикалық деректер мен сандық әдістер көші-қонның үлесі өлшенетін әрі елеулі екенін көрсетеді. Осыған байланысты демографиялық үдерістерді тиімді басқару үшін көші-қон компонентін мемлекеттік даму бағдарламаларына, инфрақұрылымды жоспарлауға және өңірлік теңестіру саясатына енгізу қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1] Сапарбекова А., Коцуркова Й., Кучера Т. Sweeping ethno-demographic changes in Kazakhstan during the 20th century: a dramatic story of mass migration waves. Part II: International migration in the Republic of Kazakhstan since 1991 // *AUC Geographica*. - 2015. - Vol. 50, No. 1. - P. 75–90. - DOI:10.14712/23361980.2015.88
- [2] Каппасова Г., Алтыбасарова М., Ельмуратов Г., Рахимбаева М., Поломарчук Б. Migration Processes in the Republic of Kazakhstan: Regularities, Problems, and Prospects // *Dve domovini*. - 2024. - № 59. - С. 107–130. - DOI:10.3986/2024.1.07
- [3] Абилдаев К. A Spatial Analysis of Internal Migration in Kazakhstan // *Eurasian Research Journal*. - 2022. - Vol. 4, No. 1. - С. 7–26. - ISSN 2675-9443
- [4] Internal migration in Kazakstan https://www.eurasian-research.org/publication/internal-migration-in-kazakhstan/?utm_source=chatgpt.com
- [5] Бокаев Б., Ахметова Г. Addressing Internal Migration Challenges in Kazakhstan: A Systematic Approach // *Asian Journal of Interdisciplinary Studies*. - 2024. - № (уточнить). - DOI: 10.36941/ajis-2024-0195
- [6] Джуссибалиева А., Орынбет П., Парманова Р., Рыспаханова Г., Бермухамедова Г. The Impact of Internal Migration on the Economic Development of Kazakhstan's Regions // *Eurasian Journal of Economic and Business Studies*. -2025. - Vol. 69, No. 1. - P. 144–157. - DOI: 10.47703/ejeb.v69i1.487.
- [7] Искакова Д., Курманалина А., Искакова Д., Серикбаева С., Ибрашева А. Migration Impact on the Labour Market and Economic Activity of Kazakhstan (2000–2022) // *Eurasian Journal of Economic and Business Studies*. - 2023. - Vol. 67, No. 3. - С. 149–162. - DOI:10.47703/ejeb.v3i67.317
- [8] Беисембина А., Абуселидзе Г., Нурмаганбетова Б., Кабакова Г., Макенова А., Нургалиева А. The Labour Market in Kazakhstan Under Conditions of Active Transformation of Their Economy // *Economies (MDPI)*. - 2025. -Vol. 13, No. 5. - С. 131.

[9] Жарқынбекова Ш., Тажибаева С., ШахпUTOва З., Агабекова Ж., Азаматова А., Кузар Ж. Transnational practices of Kazakh repatriates: the role of family in the adaptation of ethnic Kazakh students from Mongolia and China // *Frontiers in Sociology*. - 2024. - Vol. 9. - Article 1452785. DOI:10.3389/fsoc.2024.1452785

[10] Reasons for and Factors in Educational Migration from Kazakhstan // *Central Asia and the Caucasus*. - 2020. - № 21(2). - С. 148-162.

[11] Авдашкин А. А. Migration in the Russian-Kazakhstan Border Region (on the Example of the South Urals) // *Journal of Frontier Studies*. - 2022. - Vol. 7, No. 3. - С. 118–139. - DOI:10.46539/jfs.v7i3.306

[12] Амирова Г.К. Rural depopulation in Kazakhstan: mechanisms of regulation // *Journal of Problems of Agro-Industrial Complex Development (JPRA)*. - 2024.

[13] Бокаев Б., Ахметова Г. Evaluation of the Internal Migration Policy Development Program in Kazakhstan: Effectiveness and Shortcomings // *Journal of Education and Social Research*. - 2023. - Vol. 13, № 6. - С. (уточнить). - ISSN 2239-978X (print), ISSN 2240-0524 (online)

[14] Бокаев Б., Ахметова Г. Evaluation of economic strategies for managing internal migration of Kazakhstani citizens: analysis of regulatory instruments and their effectiveness // *Regional Statistics*. - 2025. - Vol. 15, No. 2. - С. 365-389. - DOI:10.15196/RS150208

[15] Forecasting international migration in Kazakhstan using ARIMA // *Procedia Computer Science*. - 2023. - Vol. 220. - С. 290–299. - DOI:10.1016/j.procs.2023.01.023.

[16] Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының 1999, 2009, 2021 жылдардағы халық санағы деректері және 2022–2024 жж. ағымдағы демографиялық статистикасы <https://stat.gov.kz/>;

[17] Бодаухан К. Demographic Problems in the Northern Regions of the Republic of Kazakhstan // *Economics and Sociology*. - 2024. - Vol. 17, No. 2. - С. 123-138

REFERENCES

[1] Saparbekova A., Koczurkova J., Kuchera T. Sweeping ethno-demographic changes in Kazakhstan during the 20th century: a dramatic story of mass migration waves. Part II: International migration in the Republic of Kazakhstan since 1991 // *AUC Geographica*. - 2015. - Vol. 50, No. 1. - P. 75–90. - DOI:10.14712/23361980.2015.88

[2] Kappasova G., Alty'basarova M., El'muratov G., Raximbaeva M., Polomarchuk B. Migration Processes in the Republic of Kazakhstan: Regularities, Problems, and Prospects // *Dve domovini*. - 2024. - № 59. - S. 107–130. - DOI:10.3986/2024.1.07

[3] Abildaev K. A Spatial Analysis of Internal Migration in Kazakhstan // *Eurasian Research Journal*. - 2022. - Vol. 4, No. 1. - S. 7–26. - ISSN 2675-9443

- [4] Internal migration in Kazakhstan https://www.eurasian-research.org/publication/internal-migration-in-kazakhstan/?utm_source=chatgpt.com
- [5] Bokaev B., Axmetova G. Addressing Internal Migration Challenges in Kazakhstan: A Systematic Approach // Asian Journal of Interdisciplinary Studies. - 2024. - № (utochnit'). - DOI: 10.36941/ajis-2024-0195
- [6] Dzhussibalieva A., Orynbet P., Parmanova R., Ry'spaxanova G., Bermuxamedova G. The Impact of Internal Migration on the Economic Development of Kazakhstan's Regions // Eurasian Journal of Economic and Business Studies. -2025. - Vol. 69, No. 1. - P. 144–157. - DOI: 10.47703/ejeb.v69i1.487.
- [7] Ickakova D., Kurmanalina A., Iskakova D., Serikbaeva S., Ibrasheva A. Migration Impact on the Labour Market and Economic Activity of Kazakhstan (2000–2022) // Eurasian Journal of Economic and Business Studies. - 2023. - Vol. 67, No. 3. - S. 149–162. - DOI:10.47703/ejeb.v3i67.317
- [8] Beisembina A., Abuselidze G., Nurmaganbetova B., Kabakova G., Makenova A., Nurgalieva A. The Labour Market in Kazakhstan Under Conditions of Active Transformation of Their Economy // Economies (MDPI). - 2025. -Vol. 13, No. 5. - S. 131.
- [9] Zharkynbekova Sh., Tazhibaeva S., Shaxputova Z., Agabekova Zh., Azamatova A., Kuzar Zh. Transnational practices of Kazakh repatriates: the role of family in the adaptation of ethnic Kazakh students from Mongolia and China // Frontiers in Sociology. -2024. - Vol. 9. - Article 1452785. DOI:10.3389/fsoc.2024.1452785
- [10] Reasons for and Factors in Educational Migration from Kazakhstan // Central Asia and the Caucasus. - 2020. - № 21(2). - S. 148-162.
- [11] Avdashkin A. A. Migration in the Russian-Kazakhstan Border Region (on the Example of the South Urals) // Journal of Frontier Studies. - 2022. - Vol. 7, No. 3. - S. 118–139. - DOI:10.46539/jfs.v7i3.306
- [12] Amirova G.K. Rural depopulation in Kazakhstan: mechanisms of regulation // Journal of Problems of Agro-Industrial Complex Development (JPRA). -2024.
- [13] Bokaev B., Axmetova G. Evaluation of the Internal Migration Policy Development Program in Kazakhstan: Effectiveness and Shortcomings // Journal of Education and Social Research. - 2023. - Vol. 13, № 6. - S. (utochnit'). - ISSN 2239-978X (print), ISSN 2240-0524 (online)
- [14] Bokaev B., Axmetova G. Evaluation of economic strategies for managing internal migration of Kazakhstani citizens: analysis of regulatory instruments and their effectiveness // Regional Statistics. - 2025. - Vol. 15, No. 2. - S. 365-389. - DOI:10.15196/RS150208
- [15] Forecasting international migration in Kazakhstan using ARIMA // Procedia Computer Science. - 2023. - Vol. 220. - S. 290–299. - DOI:10.1016/j.procs.2023.01.023.

[16]Қазақстан Respublikasy` Ылты`қ статистика byurosy`ny`ң 1999, 2009, 2021 zhy`ldardary` xaly`қ sanary` derekteri zhәне 2022–2024 zhzh. ағу`mdaғы` demografiyaly`қ statistikasy` <https://stat.gov.kz/>;

[17]Bodauxan K. Demographic Problems in the Northern Regions of the Republic of Kazakhstan // Economics and Sociology. - 2024. - Vol. 17, No. 2. - S. 123-138

МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ И ТРАНСФОРМАЦИЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ КАЗАХСТАНА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ: ФАКТОРЫ, МАСШТАБЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ

Қобландин Қ.И.¹, Сарбасов М.К.², *Сейлхан Б.³

^{1,2, *3} Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан

Аннотация. Работа оценивает вклад миграции в изменения демографической структуры Казахстана в 1991–2024 гг. Используются микроданные Бюро национальной статистики (переписи 1999, 2009, 2021; годовые регистры), административные данные по разрешениям на проживание и репатриации (оралман/қандас), а также ряды UN DESA по международной миграции. Методологически комбинируются: когортно-компонентная декомпозиция естественного и миграционного прироста; shift-share для измерения вклада межрегиональных потоков; event-study/DID вокруг изменений политики (программы репатриации, либерализация/ужесточение правил въезда); Оахаса–Blinder для разложения различий по урбанизации и полу/возрасту. Эмпирический анализ сфокусирован на трёх исходах: (i) возрастная пирамида и коэффициенты демографической нагрузки, (ii) этнодемографический состав, (iii) перераспределение человеческого капитала между регионами. Ожидается получение количественных оценок вклада миграции в темпы урбанизации и старение, а также выявление регионов с наибольшей чувствительностью к оттоку/притоку. Практический результат — набор карт/дашбордов и рекомендации по таргетированию мер (жильё, рынок труда, образование) в регионах-донорах и регионах-реципиентах.

Ключевые слова: Казахстан, миграция, внутренняя миграция, международная миграция, демографическая структура, урбанизация, этнодемография, старение населения

Финансирование: Научная статья подготовлена в рамках научно-исследовательского проекта № AR26198891 «Сравнительный анализ социокультурного развития соотечественников из Монголии и Узбекистана в Казахстане», реализуемого в рамках программы грантового финансирования фундаментальных и прикладных научных исследований на 2025–2027 годы и финансируемого Министерством науки и высшего образования Республики Казахстан.

MIGRATION PROCESSES AND THE TRANSFORMATION OF KAZAKHSTAN'S DEMOGRAPHIC STRUCTURE DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE: FACTORS, SCALE, AND CONSEQUENCES

Koblandin K.I.¹, Sarbasov M.K.², *Seilkhan B.³

^{1,2,*3} L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Abstract. This study assesses the contribution of migration to changes in Kazakhstan's demographic structure over the period 1991–2024. The research draws on data from the National Bureau of Statistics of Kazakhstan (population censuses of 1999, 2009, and 2021; annual population registers), administrative data on residence permits and repatriation (oralman/qandas), as well as international migration data from the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). Methodologically, the study combines several approaches: cohort–component decomposition to distinguish the contributions of natural increase and net migration; shift–share analysis to assess the effects of interregional migration flows; event-study and difference-in-differences (DID) methods to identify the impacts of changes in migration policy (repatriation programs, liberalization or tightening of entry rules); and the Oaxaca–Blinder decomposition to analyze differences by urbanization level and sex–age structure.

The empirical analysis focuses on three main dimensions: (i) age structure of the population and demographic dependency ratios; (ii) changes in the ethno-demographic composition; and (iii) the interregional redistribution of human capital. The study is expected to quantify the contribution of migration to the pace of urbanization and population ageing, as well as to identify regions most sensitive to migration inflows and outflows. As a practical outcome, a set of maps and dashboards will be developed, along with policy recommendations to support targeted planning in housing, labor market, and education sectors for both donor and recipient regions.

Keywords: Kazakhstan, migration, internal migration, international migration, demographic structure, urbanization, ethno-demography, population ageing

Funding: This scientific article was prepared within the framework of the research project No. AR26198891 “A Comparative Analysis of the Socio-Cultural Development of Compatriots from Mongolia and Uzbekistan in Kazakhstan”, funded under the Grant Funding Program for Fundamental and Applied Scientific Research for 2025–2027 by the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan.

Мақала түсті / Статья поступила / Received: 30.01.2026.

Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted: 27.03.2026.

Авторлар туралы мәліметтер:

Сарбасов Мағауия Канапияевич – PhD докторант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, e-mail: sarbasov_m@mail.ru

Қобландин Қалыбек Ибрагимұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, e-mail: kkalybek@mail.ru

Сейлхан Балауса – Философия докторы PhD, Аймақтану кафедрасының оқытушысы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, e-mail: balausa_95_07@mail.ru

Сведения об авторах:

Сарбасов Мағауия Канапияевич – PhD докторант, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, e-mail: sarbasov_m@mail.ru

Қобландин Қалыбек Ибрагимович – доктор исторических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, e-mail: kkalybek@mail.ru

Сейлхан Балауса – доктор философии PhD, преподаватель кафедры регионоведения, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, e-mail: balausa_95_07@mail.ru

Information about authors:

Sarbassov Magaiya – PhD student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, e-mail: sarbasov_m@mail.ru

Koblandin Kalybek Ibragimovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, e-mail: kkalybek@mail.ru

Seilkhan Balaussa - PhD, lecturer at the Department of Regional Studies, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, e-mail: balausa_95_07@mail.ru